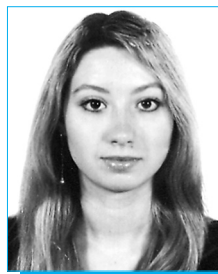

ОЦІНКА ВПЛИВУ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

THE VALUATION OF THE TAXATION EFFECT ON THE INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

Наталія ФЕДОРОНЬКО,
Львівський національний університет
імені Івана ФРАНКА

Nataliya FEDORON'KO,
Ivan FRANKO
National University of L'viv

Інвестиційна діяльність є одним із найважливіших напрямів розвитку економіки держави. Протягом останніх років економічне становище України залишається нестабільним. Сприятливий інвестиційний клімат залишається фактором підвищення національної конкурентоспроможності та економічного поживлення. А стимулювання інвестицій можна забезпечити шляхом використання комплексу податкових інструментів. Тому постає необхідність проаналізувати інвестиційну діяльність в Україні та її залежність від чинної системи оподаткування.

Вплив податків на інвестиційну діяльність досліджували такі науковці, як В.Мельник [8], Б.Данилишин [1], О.Іванишина [4], І.Крючкова [6], А.Крисоватий [5] та інші. У зв'язку з динамікою інвестиційних процесів означена тема не втрачає своєї актуальності.

Метою статті є встановлення взаємозв'язку між податковою політикою та обсягом інвестицій в економіці, впливу оподаткування на інвестиційну діяльність в Україні.

Інвестиційна діяльність є довгостроковим вкладенням та характеризується високим рівнем невизначеності й ризиків. Для мінімізації останніх необхідно відстежувати інвестиційні процеси, визначити рівень інвестиційної активності у країні.

Протягом 2003-2008 років переважала позитивна динаміка інвестицій в основний капітал. Максимального значення інвестиції досяг-

нули в 2008 — 233 081 млн. грн. Найбільш значний приріст інвестицій в основний капітал відбувся в 2004 та 2007 роках і становив 48% та 50% відповідно (**табл. 1**).

Важливою умовою активізації інвестицій та економічного зростання є адекватна податкова політика, яка повинна забезпечувати стійкі податкові надходження до бюджетної системи країни та визначати достатній рівень самофінансування суб'єктів господарювання.

Для аналізу впливу оподаткування на інвестиції обираємо період 2003-2008 років. На основі статистичних даних із **таблиці 2** побудуємо регресійну модель, що дає змогу виявити зв'язок між досліджуваними показниками.

Для аналізу інвестицій в основний капітал та податку на прибуток використовуємо показник фінансових результатів підприємств до оподаткування (балансовий прибуток) (**табл. 1**). Саме власні кошти підприємств є основним джерелом фінансування інвестицій, їх частка в загальному обсязі складає 57—62% (**табл. 3**). Тоді як частка кредитів банків становить 8—17%, а коштів державного та місцевого бюджетів — від 4 до 7%.

Як бачимо з **рис. 1**, **показники обсягу інвестицій та надходження податку на прибуток перебувають у тісній залежності**. Збільшення темпів приросту надходжень податку на прибуток супроводжується скороченням темпів приросту обсягу інвестицій в економіці в поточному році та навпаки. **Отже, спостерігаємо обернену залежність між цими економічними показниками**. Наприклад, у 2004, 2006 та 2007 роках знижувалися темпи приросту надходжень податку на прибуток та відбувалося зростання темпів приросту інвестицій в економіці.

Цю залежність, на нашу думку, можна пояснити тим, що на інвестиції та податок на прибуток чинить вплив такий показник, як балансовий прибуток підприємств: із валового прибутку підприємства сплачують податок на прибуток до бюджету, а також здійснюють інвестиційну діяльність в основному за рахунок власних коштів, тобто чистого прибутку, який залишається після сплати податку на прибуток.

Як бачимо з **рис. 1**, зростання темпів приросту прибутку підприємств супроводжується збільшенням індексів інвестицій в ос-

Таблиця 1. Динаміка інвестицій в основний капітал, 2003-2008 роки

Показник	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ВВП, млн. грн.	267344	345113	441452	544153	720731	949864
Фінансові результати підприємств до оподатк. (балан. прибуток)	134,2	226,9	144,4	118,5	178,2	6,6
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	51011	75714	93096	125254	188486	233081
Інвестиції в основний капітал, у % до ВВП	19,0806601	21,9389012	21,08859	23,01816	26,15206	24,53835
Індекси інвестицій, % до поперед. року	137,2	148,42681	122,9574	134,5428	150,483	123,6596

Джерело [10]: складено за даними Статистичного щорічника України за 2008 рік

Таблиця 2. Темпи приросту інвестицій в основний капітал, податку на прибуток та ПДВ

Показник	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Індекси інвестицій, % до попереднього року	137,2	148,4	123,0	134,5	150,5	123,7
Податок на прибуток, % до попереднього року	160,3	122,5	145,2	109,0	133,9	139,7
Податок на додану вартість, % до попереднього року	93,5	132,8	202	140,5	125	151,6

Джерело [10]: складено за даними Статистичного щорічника України за 2008 рік

новий капітал у поточному році, а також збільшенням темпів приросту податку на прибуток у наступному році.

Оскільки ми виділяємо окремо інструменти прямого та непрямого оподаткування, то для порівняння проаналізуємо зв'язок надходжень непрямих податків, зокрема податку на додану вартість та обсягу інвестицій.

З рис. 2 випливає, що між аналізованими показниками немає суттєвого безпосереднього зв'язку. Хоча приплив інвестицій спостерігається в роки зменшення приросту надходжень ПДВ, проте ця залежність є слабкою. Тому можна зробити висновок, що між інвестиціями та податком на прибуток є сильніший зв'язок порівняно з податком на додану вартість.

За допомогою програмного забезпечення Statistica побудуємо регресійну модель залежності обсягу інвестицій від податку на прибуток та ПДВ.

Рівняння регресії має такий вигляд:

$$Y = 199,1554 - 0,2370 * X1 - 0,2194 * X2,$$

де: Y — інвестиції в основний капітал, у % до попереднього року;

$X1$ — надходження податку на прибуток до бюджету, у % до попереднього року;

$X2$ — надходження податку на додану вартість, у % до попереднього року.

Коефіцієнти регресії $b1$, $b2$ у даному рівнянні показують, як змінюється обсяг інвестицій у відповідь на зміну податків. Із рівняння випливає, що в разі збільшення надходжень із податку на прибуток на 1% обсяг інвестицій зменшується на 0,24% і на 0,22% відповідно — в разі збільшення ПДВ. Ця функція демонструє обернений зв'язок між досліджуваними показниками.

Для оцінювання адекватності регресійної моделі використаємо коефіцієнт кореляції (R). У даному випадку $R = 0,72$. Тобто 72% варіації обсягу інвестицій лінійно пов'язані з податком на прибуток та ПДВ. Інакше кажучи, включені в модель фактори пояснюють 72% варіації обсягу інвестицій в основний капітал. Дана регресійна модель є адекватною.

На основі регресійної моделі зробимо прогноз обсягу інвестицій в основний капітал.

$$Y = 199,155 - 0,2370 * 107 - 0,2194 * 95 = 152,95\%.$$

Так, при значеннях $X1 = 107$, $X2 = 95$ показник Y становить 152,95%. Найвищий індекс інвестицій спостерігався в 2007 році — 150,5%. Такі значення податку на прибуток та ПДВ дозволяють досягнути докризового темпу приросту інвестицій в основний капітал.

При подальшому зменшенні податкових надходжень обсяг інвестицій зростає. У даному випадку рівняння регресії інвестицій має вигляд:

$$Y = 199,155 - 0,2370 * 102 - 0,2194 * 90 = 155,23\%.$$

Таким чином, **проведений аналіз доводить, що інструменти прямого оподаткування більш ефективні для регулювання інвестиційної діяльності**, оскільки податок на прибуток сплачується з прибутку підприємств, який, у свою чергу, є основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. Податок на додану вартість є непрямим податком, не сплачується з прибутку, а тому немає прямого впливу на інвестиційну діяльність підприємств.

Коливання обсягу інвестицій значною мірою залежить від існуючої системи оподаткування. Надмірний тиск прямих податків на платників пригнічує інвестування та ділову активність суб'єктів господарювання. У такому випадку прями податки не можуть забезпечити належних надходжень і стають важелем деструктивного впливу на інвестиційне середовище та розвиток економіки загалом.

Змінюючи рівень податкового навантаження, держава може створювати умови для збільшення або зменшення власних коштів платників податків, а також для посилення їх економічної зацікавленості в підвищенні ефективності своєї господарської діяльності, нарощуванні виробництва, зміні асортименту продукції відповідно до потреб ринку. У цьому зв'язку розуміння характеру впливу податкового навантаження на фінансову стабільність підприємств є необхідною передумовою забезпечення їх динамічного розвитку [9, с. 218].

Найбільш обтяжливим є податкове навантаження на прибуток, яке обумовлює зростання заборгованості господарюючих суб'єктів перед бюджетом, скорочує отримуваний прибуток, призводить до додаткового відволікання оборотних коштів у розрахунки з бюджетом, що позначається на платоспроможності підприємств, погіршує конкурентні позиції, уповільнює інвестиційні процеси та потенційно створює загрозу для їх фінансової стійкості й можливості продовжувати економічну діяльність. Крім того, додатковим тягарем лягає на підприємства опосередковане податкове навантаження, яке проявляється в недостатності власних оборотних коштів для ведення господарської діяльності, призводить до нездатності своєчасно розраховуватися з бюджетом.

На сьогодні склалася ситуація, що без державного регулювання фінансово-господарської діяльності підприємств вирішити цю проблему неможливо. Найбільш потенційні можливості для регулюючого впливу на економічні інтереси суб'єктів господарювання має податок на прибуток за рахунок його особливої ролі в системі оціночних показників діяльності підприємств і в структурі їх власних фінансових ресурсів [9, с. 218].

До вироблення системи оподаткування держава має підходити особли-

The dependence of the investment activity from taxation is investigated in the article. The regressive pattern of the investment is submitted in the article. The prediction of the investment in the fixed capital on the basis of pattern is carried out.

У статті досліджено залежність інвестиційної діяльності від податкової системи. Розроблено регресійну модель інвестицій, спрогнозовано обсяг інвестицій в основний капітал на основі моделі.

Таблиця 3. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування, у % до загального обсягу

Показник	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Кошти державного бюджету	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6	5,0
Кошти місцевих бюджетів	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2
Власні кошти підприємств та організацій	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7
Кошти іноземних інвесторів	5,5	3,6	5,0	3,7	3,5	3,3
Кошти населення на індивідуальне житлове будівництво	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5	5,0
Кредити банків та інші позики	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3
Інші джерела фінансування	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело [10]: складено за даними Статистичного щорічника України за 2008 рік

Рис. 1. Взаємозв'язок індексів приросту інвестицій в основний капітал, податку на прибуток та балансового прибутку підприємств, 2003-2008 роки

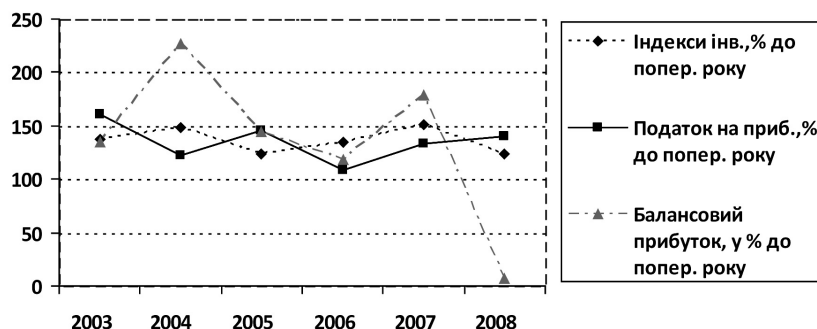
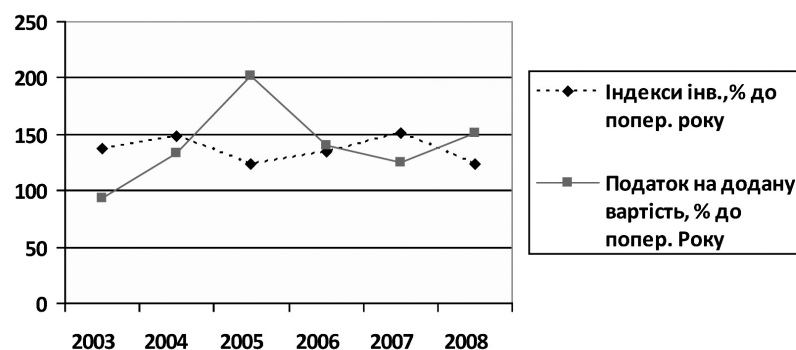

Рис. 2. Взаємозв'язок індексів приросту інвестицій в основний капітал та податку на додану вартість, 2003-2008 роки

во виважено, враховуючи при цьому не лише власні фіскальні інтереси, а й економічне становище платників. Отже, необхідною й доцільною є переорієнтація прямого оподаткування з переважно фіскального важеля до системи з органічним поєднанням фіскальної, регулюючої та стимулюючої складових [4, с. 156]. Держава за допомогою податкових інструментів має стимулювати суб'єктів господарювання до підвищення інвестиційної активності.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз доводить, що інвестиційна діяльність залежить від чинної системи прямого оподаткування, тоді як податок на додану вартість меншою мірою впливає на процеси інвестування в економіці.

Діюча податкова система в Україні створює передумови, які зменшують конкурентоспроможність держави, сприяє зростанню тіньового сектора економіки. Подальший економічний розвиток може забезпечити тільки виважена, ефективна податкова політика, особливо у сфері прямого оподаткування.

The analysis shows that investment activity depends on the current system of direct taxation, while the value added tax to a lesser extent affects the processes of investment in the economy.

The current tax system in Ukraine creates conditions that reduce the competitiveness of the state, promotes the growth of shadow economy. Further economic development can only provide a prudent, effective tax policy, especially in the field of direct taxation.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишин Б.М. Державна підтримка та податкове регулювання підприємницької діяльності в Україні: Монографія / Б.М.Данилишин – Донецьк. – 2010. – 295 с.
2. Закон України «Про податок на додану вартість» // Відомості ВР України від 27.06.1997 р. – 1997. – №21.
3. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» // Відомості ВР України від 24.01.1995 р. – 1995. – №4.
4. Іванишина О.С. Концептуальні засади реформування системи прямого оподаткування / О.С.Іванишина // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №12. – С. 154-159.
5. Крисоватий А.І. Податкові трансформації та економічне зростання / А.І.Крисоватий, Т.В.Кошук // Фінанси України. – 2008. – №9. – С. 10-24.
6. Крючкова І.В. Вплив фінансово-економічної кризи на інвестиційну діяльність в Україні / І.В.Крючкова, Р.В.Попельнюхов // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 15-23.
7. Мамонова А.В. Шляхи активізації інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні / А.В.Мамонова, І.А.Прокопенко // Збірник наукових праць НУ ДПС України. – 2009. – №1. – С. 182-192.
8. Мельник В.М. Вплив бюджетно-податкового регулювання на розвиток промислового виробництва в Україні / В.М.Мельник, Г.С.Мельничук // Фінанси України. – 2008. – №12. – С. 44-52.
9. Напрями розбудови податкової системи України в умовах утвердження ринкової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / М-во освіти і науки України, Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль: Терноп. нац. екон. ун-т, 2011. – 219 с.
10. Статистичний щорічник України за 2008 рік.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2011